Nos Potret

Een beeld van Aruba in verleden, heden en toekomst

Inhoudsopgave

p. 12 Luc Alofs
Stad van Oranje

p. 24 Kees de Jong
De Arubaanse economie in de 20ste eeuw, investeerders zijn welkom!

p. 32 Arminda Ruiz
Op weg naar een Nationaal Archeologisch Museum Aruba

p. 42 Paul Croes
De Arubaanse politiek, een horizon vol uitdagingen

p. 50 Herman Hek
Onderweg naar een onafhankelijke en onpartijdige administratieve rechtspraak

p. 60 Marielsa Arends-Croes
How the economy of Aruba developed to its present stage

p. 70 Myrna Jansen-Feliciano
Aruba, eiland om te leven; eiland om te bezoeken

p. 76 Martijn Balkestein
Aruba, een demografisch mozaïek

p. 84 Stanley S.P. Heinze
Koestering van het verleden, de weg naar de toekomst?

p. 92 Errol Sjak Shie & F. Frijlink
Ruimtelijke ontwikkeling in Aruba

p. 102 Mito Martis
De Arubaanse toeristenindustrie

p. 112 Lydia Emerencia
Higher education in Aruba: responding to challenges

p. 119 Regine Croes
Portret van ons onderwijs, anno 2006

p. 128 Angelo Tromp
Hoe duur(-zaam) is cultuur?

p. 136 Vicky Arens - Tjong-A-Tjoe
Cas di Cultura: taak en toekomst

p. 141 Wim Rutgers
Ook in de kolonie waren God, Nederland en Oranje één

Stad van Oranje

Luc Alofs

I. Paardenbaai, medio augustus 1824

Sinds de Engelse overname van Manhattan in 1664 is Aruba het meest westelijke punt van het Koninkrijk. Na de opheffing van de West-Indische Compagnie in 1792 vond een reeks herzieningen plaats in het koloniaal bestuur. Het bestuur viel toe aan de Koning en de Staten-Generaal (nog niet aan de regering). In 1795 werd de Bataafsche Republiek gevormd; Nederland werd een kolonie van Frankrijk. In 1806 volgde de afkondiging van het Koninkrijk Holland en in 1810 de inlijving in het Franse rijk. Tussen 1800 en 1803 en van 1807 tot 1816 waren de Benedenwinden onder Engelse controle. In 1814 gaven de Engelsen de eilanden terug aan wat inmiddels de Verenigde Nederlanden heette. De feitelijke overdracht van Aruba vond plaats in 1816.

Nog in 1791 was Aruba een vrijwel verlaten eiland, waar de West-Indische Compagnie vee teelde en hout kapte voor het garnizoen op Curaçao. Voor het onderhoud van de weides en de waterreservoirs waren indianen op het eiland toegelaten. Pogingen om de maïsteelt op het eiland te bevorderen waren mislukt. Kolonisatie van het eiland bleef achterwege. In 1767 woonden er 120 families op het eiland, waarvan er twaalf voor de West-Indische Compagnie werkten. Er waren acht kolonistenfamilies en honderd gezinnen kunnen worden aangemerkt als indiaans. In 1795 telde Aruba dertig Afrikaanse slaven. Meer niet. Anno 1824 kwam – grotendeels ongewild en ongepland – de ontsluiting van Aruba op gang. Drie ontwikkelingen waren van betekenis. Vanaf 1819, tijdens Bolivars onafhankelijkheidsstrijd in Venezuela, bloeide de sluikhandel tussen Curaçao en Venezuela, een deel daarvan verliep via de Paardenbaai. In 1822 werden de laatste Spaanse troepen door Bolivar verdreven. Aruba's handelsbloei was zo snel voorbij als ze was gekomen.

Het regeringsreglement voor de kolonie van 1815 bepleitte een intensievere benutting van Aruba en Bonaire. De invoering van het Reglement van Administratie en Bestuur van Aruba van 1823/4 was een gevolg van de liberale opvattingen in het moederland. Vestiging en kolonisatie werden toegestaan. Het bevolkingaantal steeg van 1.546 in 1806 tot 1.936 in 1824.

Goudvondsten vormden in 1824 een derde impuls voor de ontplooiing van het eiland. In de rooien op de noordkust werden goudklompjes gevonden. Gouverneur Paulus Roelof Cantz'laar was ervan overtuigd dat de goudvondst op Aruba mits *"wel aangelegd, aan het Vaderland schatten kan opleveren"*. Zoveel dat hij in een geheim schrijven aan Zijner Majesteits Ambassadeur in Londen de mogelijke verkoop van de Benedenwindse eilanden aan de Engelsen wilde voorkomen. Het eiland diende voor Nederland behouden te blijven. Cantz'laar kreeg geen gelijk voor wat betreft het rendement van de goudwinning; wel bleef Aruba behouden voor Zijne Majesteit.

Luc Alofs

We kunnen ons afvragen hoe het dorp aan de Paardenbaai er anno 1824 uitzag en wie er woonden. Dominee Bosch vertelt ons dat in 1830 in Oranjestad 1077 mensen woonden, terwijl op het gehele eiland 2.420 personen leefden. Teenstra stelde dat er in 1833 zo'n 200 huizen aan de Paardenbaai stonden. De huizentelling van 31 december 1832 toonde aan dat hij er niet ver naast zat. Er waren 196 gronden vergund waarop een of meer huizen en hutten waren gebouwd en tuintjes waren aangelegd. In 1839 bedroeg dat aantal 185. Fort Zoutman en het landspakhuis waren waarschijnlijk de voornaamste gebouwen aan de baai.

Al in 1806 hadden enkele indiaanse families zich aan de baai gevestigd, maar commandeursgeslachten, protestantse en joodse kolonisten maakten de gegoede bevolking uit. Aan de aanlegplaats van de Paardenbaai, westelijk van het Fort woonden in 1815 Cornelis Specht, telg uit het commandeursgeslacht van Borchard en Pieter Specht (Commandeur in resp. 1792 en 1803), de in Frankrijk geboren handelaar Benoit Solagnier en handelaar Jean Oduber. Het geslacht Eman kwam uit oostelijk Duitsland, de Croes'en uit Zeeland. Er woonden joodse kolonisten aan de baai, zoals Isaac Penso en Saul Pardo. Halverwege Ponton stond het huis van ex-Ontvanger en ex-Commandeur Bruin Goverts Quant (1805-1806). Het aantal slaven schatten we in deze tijd tussen de 150 en 200. De meesten van hen waren huisslaaf of ambachtsslaaf.

Neringdoenden als zilver- en goudsmeden waren eveneens aan de baai gevestigd. Onder hen waren vrije zwarten, zoals Louis die tevens kerkmeester was van de Franciscuskerk uit 1813, noordelijk van het dorp, halverwege de heuvel Ponton, nabij het huidige RCA-stadion. In 1822 hadden – overeenkomstig het beleid van koning Willem I – de elf Lutheranen en 297 Gereformeerden zich verenigd in wat later de Arubaanse Protestantse Gemeente ging heten. Klaas van Eekhout was er voorganger en tevens schoolmeester van de enige (openbare) school op het eiland. De mis werd aan huis gelezen tot in 1846 de eerste protestantse kerk verrees.

Aruba en Oranjestad, uithoeken in het koninkrijk, met een veelkleurige bevolking van handelaren, vissers, landbouwers, ambachtslieden en ambtenaren; van indianen en kolonisten, van meesters, slaven en vrije zwarten; van sefardische joden, lutheranen, gereformeerden en rooms-katholieken.

Nooit eerder bezocht de directe plaatsvervanger van de Koning deze uithoek van het koninkrijk. In augustus 1824 kwam het er van. Naar aanleiding van de goudvondsten bezocht gouverneur Cantz'laar Aruba, het gouddistrict en het dorp aan de Paardenbaai. Dominee Bosch bezocht Aruba zeven maal tussen 1830 en 1836. Aan de hand van verslagen van ooggetuigen beschreef hij hoe tijdens een gastmaal voor hoofdambtenaren en voorname ingezetenen het dorp aan de baai 'de stad van Oranje' werd. We nemen aan dat deze maaltijd genuttigd werd ten

huize van commandeur Jacob Thielen of in het wat grotere Fort Zoutman.

"Men zat vol eer en vrolijkheid aan tafel, at zoo smakelijk als men op Aruba eten kon, dronk zoo goed als men van Curaçao den wijn kon medebrengen. Bij zulk eene gelegenheid worden er, gelijk over bekend is, toasten gedronken en conditiën ingesteld.
De Gouverneur van Curaçao was op het gastmaal kort, en stelde onder anderen in "Het welvaaren der Paardenbaai!" Hierdoor ontstond, in de, door de goede wijn, verlevendigde denkbeelden der aanzittenden, eenige verwarring; men wist niet of of deze conditie (wens) zag op de baai met derzelver vaartuigen, of op de stad met hare inwoners. Deze duisterheid was niet zoo zeer veroorzaakt door de kortheid der conditie, als wel daardoor, dat de stad tot heden geen" naam droeg. De kommandeur des eilands, van wien zelven ik deze bijzonderheden heb, trok hierop de stoute schoenen aan, en gaf aan Zijne Excellentie te kennen, dat, daar het dorp of de stad, aan de Paardenbaai gelegen, als nog zonder naam was, en wegens deszelfs toenemende grootheid wel verdiende een" naam te dragen, het den inwoneren van Aruba aangenaam zoude wezen, zoo het Zijner Excellentie behagen mogte, bij deze plegtige gelegenheid, aan den stad een naam te geven. Het was een neetelig oogenblik in het leven van den Gouverneur, waaruit hij zich echter spoedig wist te redden. Niet tot de Roomsche kerk behoorende, zoo speelden hem ook geen namen van Heiligen voor den geest. Als een regtschapen Nederlander, dacht hij aan onzen geëerbiedigden Koning, en zou misschien gezegd hebben: Willemstad! Maar zo heette reeds, naar Willem III., de stad op Curaçao; - of: Nassau!, maar zo wordt het fort genaamd dat aldaar de stad en haven bestrijkt. Er volgde derhalve het woord Oranjestad! Naauwelijks was het door alle de aanwezenden verstaan, of men hoorde een drie maal herhaald "hoezee"! en het geroep van "Lang leve de Oranjestad! Zij groeije en bloeije!".
Dit nu is naamsoorsprong van Oranjestad. Of deze naam niet al te schoon klinkt voor het dorp aan de Paardenbaai, moge de Lezer zelf beslissen."

Zoals gezegd, Cantz'laars verwachtingen van de goudwinning kwamen niet uit. De overheid nam de goudwinning ter hand. In 1827 en 1828 bleek exploitatie niet lonend en ging de goudwinning in particuliere handen over. Het eiland zonk terug in armoede en vergetelheid tot de opkomst van de fosfaatwinning in de jaren 1880 en de olie-industrie na 1924.
Van het Oranjestad van Cantz'laar is inmiddels niet veel meer over. Nieuwbouw, kustlijncorrecties en havenwerken veranderden het aanzicht van de baai. Fort Zoutman dat eveneens van Cantz'laar die dag zijn naam kreeg werd ingrijpend verbouwd in 1826. De toren Willem III werd toegevoegd in 1868. Het verlaten woonhuis, noordelijk van toren Willem III is wellicht het enige dat rest van het bezoek van Cantz'laar. Maar of heden ten dage

de naam Oranjestad nog te schoon klinkt voor het dorp aan de baai, mag de lezer nog altijd zelf beslissen.

II. Rancho, 15 mei 1903

Na de mislukking van de goudwinning was de negentiende eeuw er een van teleurgestelde verwachtingen en aanhoudende bevolkingsgroei. Na het wegzakken van de handelsopleving in 1822, volgde de teleurstelling van het goud. De overheidsexploitatie was niet rendabel en werd overgedaan aan lokale particulieren. Tevergeefs. Goudwinning werd een activiteit voor periodes dat de landbouw geen aandacht vroeg. Landbouwhervormingen onder de energieke Gouverneur Van Raders (1839-1845) zorgden voor de vorming van een stand van vrije landbouwers. Van Van Raders' vaak kostbare experimenten met handelsgewassen sloeg slechts de aloëteelt aan. Werkverschaffing deed zijn intrede in 1837, toen verarmde Arubanen tegen een kleine vergoeding watapana-peulen raapten.

In de tweede helft van de eeuw telde de grootschalige goudwinning door buitenlandse bedrijven meer mislukkingen en bedrijfsovernames dan jaren van voorspoed en succes. En zelfs dan profiteerde de bevolking maar met mondjesmaat. In 1906 staakte het laatste buitenlandse goudbedrijf de activiteiten. Arubaanse goudzoekers konden voortaan nog slechts op eigen risico goud winnen en laten bewerken op de smelterij te Balashi. De ontdekking van fosfaatvoorraden aan de Seroe Colorado bracht de koloniale kas nieuwe inkomsten. Dankzij de Arubaanse fosfaatwinsten kon de kolonie het af zonder subsidies van het moederland. Voor de bevolking betekende de fosfaatwinning echter niet meer dan een tijdelijke verlichting van de aanhoudende werkloosheid. Na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog vielen zowel mijnbouw als fosfaat-winning stil.

Vooral als regens uitbleven en de cunucu's geen vrucht gaven, was het armoede troef. Mannen waren gedwongen werk te zoeken in de suikerrietvelden van Cuba of de fruitplantages van Venezuela en Colombia. Vrouwen vulden de opbrengsten van landbouw en veeteelt aan door het vlechten van strohoeden. Sterftecijfers klommen op tot enorme hoogtes: een op de vijf baby's stierf tijdens het eerste levensjaar. Slechts door aanhoudende werkverschaffing en de inzet van internationale noodfondsen konden de hardste klappen van de schrijnende armoede worden opgevangen. Hedendaagse nostalgie naar het pre-industriële Aruba mag begrijpelijk zijn, gezien de snelheid van de vooruitgang kort daarna. Voor het eerste kwart van de twintigste eeuw is er echter weinig reden tot verlangend omzien.

In Nederland publiceerde in 1899 de liberale advocaat en politicus Van Deventer het geruchtmakende artikel 'Een Eereschuld'. Van Deventer berekende